

דפדפנה

בין הדף היומי ופרשת השבוע

כי לה' המלוכה... ועלו מושיעים בחר ציון לשפוט את הר עשו

נקודת האחוה הודגשה ע"י הרמב"ן בפירושו לפסוקים המקבילים לפרשיה זו בספר דברים, אשר אף בהם נאמר "אחיכם בני עשו". כך אומר הרמב"ן: "וטעם אחיכם בני עשו - שיחוס ישראל מן אברהם, וכל זרעו אחים, כי כולם הם נמולים, וזה טעם לא תתעב אדומי כי אחיך הוא (להלן כג ח). רק בני הפילגשים ישמעאל ומדין וכל בני קטורה אינם באחוה, מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך זרע".

רמב"ן זה מחבר אותנו לסוגיה של האבות האם רק מלו או גם טבלו, סוגיה שעסקנו בה השבוע בדף מו: רבי אליעזר לומד מהאבות שרק מלו לשם גירות ורבי יהושע מוכיח שהם גם טבלו. על כל פנים מוכח מהרמב"ן לשיטתו כי הייחוס באמצעות המילה המשיך דורות רבים אח"כ.

לעומת הפרשיה הנ"ל, הפסוק בשירת הים כולל את עשו כאחד הגויים בתוך רשימת העמים שקריעת ים-סוף מאיימת עליהם: "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל ישבי כנען".

דואליות זאת נמשכת אף בחז"ל. יעוויין בגמרא בקידושין יח ע"א, הדנה בירושת הגוי ואינה מכריעה אם יש לראות באדום משום ישראל או גוי:

"רב חייא בר אבין א"ר יוחנן: עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב "כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר", ודלמא ישראל מומר שאנ"?

תנועה הפוכה לזו של עשו אנו מוצאים בסוגיות הגיור שלמדנו השבוע מדף מו: - עד מח: בולטת בסוגיות אלו היא המימרא העוסקת בתנועתה ההפוכה לגמרי של רות המואביה ובדו שיח המרתק בין רות לחמותה: "כתיב {רות א-יח} ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה אמרה לה(נעמי לרות וכן הלאה) אסיר לך תחום שבת {רות א-טז} {ענתה לה רות וכן הלאה} באשר תלכי אלך, אסיר לך יחוד {רות א-טז} באשר תליני אלין, מפקדינן שש מאות וי"ג מצות {רות א-טז} עמך עמי, אסיר לך עבודת כוכבים {רות א-טז} ואלקיך אלקי ארבע מיתות נמסרו לב"ד {רות א-יז} באשר תמותי אמות ב' קברים נמסרו לב"ד {רות א-יז} ושם אקבר מיד ותרא כי מתאמצת היא וגו'.

בגיל 40 מבצע עשו סוג של תפנית בנישואי יהודית ובשמת המהוות מורת רוח להוריו.

האדמו"ר מפאסצנה שציינו את יום פטירתו לאחרונה כותב עם היכנסו לגיל 40 מכתב אותו הוא מסיים (ציטוט): "רבש"ע....רוצה אני מעתה להתגייר, להיות מעתה יהודי....הושע אותי שלא אכלה את שנותי..."

בין עיסוק זה שבין עשו אחד מאבות אויבינו ובין סוגיית הגיור, חוינו השבוע ובתקופה האחרונה את הפסוק מהפסרת הפרשה (למעט השנה שזה מחר חודש) "הלוא אח עשו שונא ליעקב נאם ה' ואוהב את יעקב" ובהקשר זה למדנו השבוע דף מז. "תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה ואומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישאל ב' זמנים זה דוויים דחופים סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם אם אומר יודע אני ואיני כדאי מקבלין אותו מיד.

מסביר רש"י: ואיני כדאי - ואיני ראוי להשתתף בצרתן ומי יתן ואזכה לך. ואולי זו נחמה פורתא שכדי להשתתף בצרתן של ישראל לא כל אחד זוכה וזוהי זכות, כך משתמע.

ובבנין ירושלים האבילה ננוחם בעז"ה במהרה בימינו ונזכה להתממשות הפסוק "כי לה' המלוכה ומושל בגויים ועלו מושיעים בחר ציון לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על הארץ ביום ההוא יייה ה' אחד ושמו אחד".

במהלך לימוד הדף היומי בשבוע האחרון עסקנו במספר נושאים, לרבות דיני הייחוס בנישואי ישראלית ועכו"ם, דיני גירות, האם די במילה לחוד וטבילה לחוד או שצריך את שניהם וענייני גירות אחרים.

פרשיות השבוע בספר בראשית כמו גם פרשתנו, כשמה, עוסקות רבות בענייני ייחוס ובסוגיית מי הוא הבן הממשיך?

כאמור בפרשתנו מאבק הירושה וההמשכיות הנצחית, מאבק המתמשך עד לימינו אנו, מתרחש בין יעקב לעשו.

אך בשונה מהצמד הקודם של יצחק וישמעאל, שגם אצלו היו מאבקי כח דומים, דומה כי לישמעאל הייתה נקודת פתיחה פחותה יותר מראש. שכן ישמעאל אמנם בן אברהם אך, בן השפחה. זאת להבדיל מיעקב ועשו, שאצלם, לכאורה, נקודת הפתיחה זהה לחלוטין. שניהם נולדים מיצחק ורבקה.

ננסה לתאר בקצרה, את דרכו של עשו, ההופך לאדום ומממש את דבר ה' לרבקה שני גויים בבטנך".

ובכן עשו הולך על הציר הזה שבין אחווה, בכורה ואדום. כבר בתחילת הפרשה, מכירת הבכורה, שהינה מעלה באחוה, תמורת נזיד עדשים אדום, מרמזת ומסמלת על ההליכה בציר הזה.

הפניה בפרשה הבאה, נעשית לעשו כאח - "וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו". עשו נמצא בארץ אדום אך הוא אחיו של יעקב ולשם כך יעקב פונה אליו. אף עשו מכנה את יעקב כאח - "ויאמר עשו יש לי רב, אחי יהי לך אשר לך"

לעומת זאת, בסיום הפרשה הבאה, וישלח, אנו מוצאים התנהלות שונה לחלוטין של עשו. "ואלה תולדות עשו הוא אדום". עשו פרש מבית אברהם ומעם ישראל והפך להיות אדום. מעתה ואילך, זהותו היא אדום. אין הוא עוד אחיו של יעקב המתגורר בארץ אדום כפי שהיה בתחילת הפרשה אלא הוא אדום ועל כן תולדותיו הם סיפורה של אדום, כפי שמודגש בפסוק נוסף: "ואלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר". שתי פעולות משמעותיות מודגשות ע"י הפסוקים כביטויים לעזיבתו של עשו את בית אברהם. ראשית, נישואי עם נשות כנען, "עשו לקח את נשיו מבנות כנען... אלה בני עשו אשר ילדו לו בארץ כנען", וזאת בניגוד לעמדתו של יצחק.

שלא כבסוף פרשתנו, בה עשו רוצה ללכת בעקבות הנחייתו של יצחק ליעקב להקמת בית יהודי והוא מחפש אשה שלא מבנות כנען, כאן מדגישה התורה שנשיו הכנעניות נשאר חלק אינטגרלי מביתו.

השלב השני והמכריע היא עזיבתו את הארץ:

"ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו". החלטתו של עשו לעזוב את הארץ היא הכרעה משמעותית ביותר ביחס לזהותו.

ואכן, הפסוקים עומדים על הבדל מהותי זה בין עשו ליעקב. כנגד "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען...", נאמר על עשו "וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום. ואלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר...". בעוד הראשון יושב בארץ כנען משום היותו ארץ מגורי אביו ובה מקים משפחה הממשיכה את המסורת היהודית, הרי שאחיו יושב בארץ שעיר מפני זהותו עם יושבי המקום, ותולדותיו הם תולדות האומה האדומית.

לשון כפולה זו כלפי עשו, ממשיכה לאורך התורה. כך במפגש, על סף כניסת ישראל לארץ: "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, כה אמר אחיך ישראל.."